

РОЗДІЛ II. МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 341.645

РОЛЬ МІЖНАРОДНИХ КРИМІНАЛЬНИХ ТРИБУНАЛІВ У СУЧАСНОМУ МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Жукорська Я.М., к.ю.н., доцент,
Мудрик К.А., студентка

*Тернопільський національний економічний університет,
вул. Микулинецька, 46А, м. Тернопіль, Україна
ya1zhu@ukr.net, katernamudryk19@gmail.com*

У статті проаналізовано роль міжнародних кримінальних трибуналів у сучасному міжнародному праві. Досліджено їх вплив на розвиток інституту міжнародної кримінальної відповідальності індивідів. Висвітлено основні проблеми притягнення фізичної особи до індивідуальної відповідальності.

Ключові слова: міжнародний кримінальний трибунал, індивід, міжнародна кримінальна відповідальність, посадова особа, міжнародний злочин.

РОЛЬ МЕЖДУНАРОДНЫХ УГОЛОВНЫХ ТРИБУНАЛОВ В СОВРЕМЕННОМ МЕЖДУНАРОДНОМ ПРАВЕ

Жукорская Я.М., Мудрык К.А.

*Тернопольский национальный экономический университет, ул. Микулинецкая, 46А., г. Тернополь, Украина
ya1zhu@ukr.net, katernamudryk19@gmail.com*

В статье автор анализирует роль международных уголовных трибуналов в современном международном праве. Исследовано их влияние на развитие института международной уголовной ответственности индивидов. Освещены основные проблемы привлечения физического лица к индивидуальной ответственности.

Ключевые слова: международный уголовный трибунал, индивид, международная уголовная ответственность, должностное лицо, международное преступление.

ROLE OF INTERNATIONAL CRIMINAL TRIBUNALS IN MODERN INTERNATIONAL LAW

Zhukorska Y.M., Mudryk K.A.

*Ternopil national economic university, str. Mykulynetska, 46A, Ternopil, Ukraine
ya1zhu@ukr.net, katernamudryk19@gmail.com*

The aim of the entire world community is to maintain international peace and security and ensure human rights and freedoms. This determines the relevance of the study of features of beginning of international legal responsibility for such a category as individuals. Especially if to consider that international crimes are mostly committed by persons vested with authoritative powers and enjoy immunity that to a certain extent enables them to avoid criminal liability for committed criminal acts.

International law to the early XIX century recognized that for violation of norms and principles of international law only the state as the main subjects of international law may be brought to responsibility, and the possibility of bringing to the international criminal responsibility of individuals is not mentioned at all. Peculiar turning point in the establishment and recognition of the individual status of a subject of international criminal law became the Nuremberg and Tokyo tribunals. Their charters had a tremendous impact on the development of international law. In particular, the principles enshrined in the Charter of the Nuremberg Tribunal and reflected in its judgment, were internationally recognized as the universally recognized principles of international law. Thus, exactly the Nuremberg Tribunal consolidated a basis for the formation of the institute of international criminal responsibility of the individual. It is particularly important that the official status of a person (head of state, government, etc.) does not exempt it from criminal responsibility.

The trend towards a gradual blurring of clear boundaries between international and non-international armed conflicts led to the fact that almost half a century after the Nuremberg and Tokyo processes again there was a need to establish international criminal tribunals in connection with international crimes committed in the former Yugoslavia and in Rwanda.

As a result, there were created two ad hoc tribunals:

International Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of the Former Yugoslavia. It was established on the basis of Resolution of the UN Security Council №827 on May 25, 1993.

International Criminal Tribunal for the Prosecution of Persons Responsible for Genocide and Other Serious Violations of International Humanitarian Law Committed in the Territory of Rwanda and Rwandan Citizens Responsible for Genocide and Other Such Violations Committed in the Territory of Neighbouring States, between 1 January 1994 and 31 December 1994. It was established under the UN Security Council Resolution №955 on November 8, 1994 and completed its work on December 31, 2015.

These two tribunals have made further consolidation and development of regulation on criminal liability of heads of states.

The establishment and activities of international tribunals are an important stage in development of international criminal law. Their importance lies in the fact that they have created a basis for the activities of the International Criminal Court, which operates on a regular basis and has universal jurisdiction under the Rome Statute on July 17, 1998, which also establishes the principle of inevitability of punishment of officials for international crimes.

Key words: International Criminal Tribunal, individual, international criminal responsibility, official, international crime.

Метою діяльності всього світового співтовариства є підтримання міжнародного миру та безпеки, а також забезпечення прав і свобод людини. Для цього реалізується низка заходів, що покликані запобігати міжнародним злочинам у цій сфері та карати за них, оскільки вони становлять реальну загрозу самому існуванню людства. Одним із ключових і найбільш дискусійних питань, які постають на сучасному етапі розвитку міжнародного права, є проблема суб'єктного складу деліктних правовідносин. Це зумовлює актуальність дослідження особливостей настання міжнародно-правової відповідальності для такої категорії суб'єктів, як індивіди. Особливо якщо враховувати, що міжнародні злочини в основному вчиняються особами, котрі наділені владними повноваженнями та користуються імунітетом, що певною мірою надає їм можливість уникати кримінальної відповідальності за вчинені злочинні дії.

Загальним питанням кримінальної відповідальності індивідів у міжнародному праві були присвячені роботи провідних учених, юристів-міжнародників, таких як Л. Фесечко, Г. Заманов, С. Мохончук, Л. Філянін, Ю. Тарантюк, С. Лихова, Р. Швець та ін. Загалом, незважаючи на актуальність і важливість, ця тема недостатньо досліджена в Україні, зокрема діяльність Міжнародних трибуналів щодо колишньої Югославії та Руанди, які мають велике значення для розвитку інституту міжнародної кримінальної відповідальності індивіда.

Основною метою роботи є дослідження особливостей індивідуальної відповідальності фізичних осіб і з'ясування ролі міжнародних кримінальних трибуналів у сучасному міжнародному праві.

Міжнародне право до початку XIX ст. визнавало, що за порушення норм і принципів міжнародного права до відповідальності можуть притягуватися тільки держави як основні суб'єкти міжнародного права, а про можливість притягнення до міжнародної кримінальної відповідальності індивідів узагалі не йшлося.

Перші спроби створення механізму міжнародного переслідування й покарання осіб, винних у вчиненні міжнародних воєнних злочинів, злочинів проти миру та людства, були здійснені ще у XIX-XX ст.: ув'язнення Наполеона на острові св. Олени в 1815 р., віддання під суд президента Південної конфедерації Джефферсона Девіса в 1865 р. [1, с. 888].

До Другої світової війни концепція індивідуальної кримінальної відповідальності за міжнародні злочини не отримала розвитку у зв'язку з тим, що в документах Ліги Націй і Паризькому пакті (Бріана-Келлога) 1928 р. йшлося про міжнародний злочин агресії як правопорушення держави. Щоправда у Версальський мирний договір 1919 р. були включені ст. ст. 227–230, які передбачали притягнення до відповідальності німецького імператора Вільгельма II, який звинувачувався «у найвищій образі міжнародної моралі і священної сили договорів». Крім цього, ст. 228 Версальського мирного договору наділяла держав-учасниць правом притягати до кримінальної відповідальності перед своїми трибуналами німецьких громадян, які порушили закони та звичаї війни [2, с. 8].

Однак ця спроба притягнення індивідів до кримінальної відповідальності не мала успіху. Німеччині вдалося досягти угоди про те, що її піддані будуть притягуватися до відповідальності лише німецьким судом. У Лейпцигу згодом пройшло кілька судових процесів над німецькими злочинцями, у ході яких підсудні були або виправдані, або засуджені до незначних мір покарання. Сам Вільгельм II після війни втік у Нідерланди, уряд яких відмовився його видати, тим самим він unikнув покарання [3, с. 722].

Своєрідним переломним моментом у процесі становлення й визнання за фізичною особою статусу суб'єкта міжнародного кримінального права стали Нюрнберзький і Токійський трибунали. Це було пов'язано з тим, що безпрецедентні масові злочини, свідком яких став світ під час Другої світової війни, вимагали покарання конкретних фізичних осіб-злочинців, а не лише держав.

08 серпня 1945 р. СРСР, США, Великобританія та Франція уклали угоду, до якої був доданий Статут Міжнародного військового трибуналу для суду і покарання головних військових злочинців європейських країн осі (Німеччини та її союзників). До Угоди приєдналися ще 19 держав [4, с. 14].

Статут Трибуналу (ст. 6) визначав злочинні дії, на які розповсюджується його юрисдикція і які тягнуть за собою індивідуальну відповідальність, до яких належали злочини проти миру, військові злочини, злочини проти людяності [5].

На виконання досягнутих раніше домовленостей між державами-переможницями про покарання головних військових злочинців із 20 листопада 1945 р. до 10 листопада 1946 р. в Нюрнберзі відбувся безпрецедентний судовий процес над групою військових злочинців із 25 осіб, у рамках якого відбулось 403 відкриті судові засідання, було розглянуто більше 3 тисяч документів і допитано близько 200 свідків. Після завершення суду, 30 вересня – 01 жовтня 1946 р., вироком Трибуналу підсудні були визнані винними в здійсненні змови з метою підготовки та ведення агресивних війн проти Австрії, Чехословаччини, Польщі, Данії, Норвегії, Бельгії, Югославії, Греції, СРСР та інших країн, а також у здійсненні незліченних військових злочинів і тяжких лиходійств проти людяності. Трибунал засудив 12 головних військових злочинців до смертної кари через повішення, 3 – до довічного ув'язнення і 4 – на строк від 10 до 20 років ув'язнення [1, с. 889].

Згідно з міжнародними документами та виробленими на той час принципами, що зазначені в Статуті Трибуналу, злочинці могли бути підсудні не тільки спеціально створеним міжнародним трибуналам, а й національним судам окремих країн у межах національних юрисдикцій, якщо скоєні злочини були пов'язані з певною територією [4, с. 15].

Другим в історії людства, але не менш важливим став Міжнародний військовий трибунал для Далекого Сходу, який був заснований Угодою від 19 січня 1946 р. за участю СРСР, Великобританії, США, Франції, Китаю, Австралії, Канади, Нової Зеландії, Нідерландів, Індії та Філіппін. Із представників цих країн і був сформований трибунал. Судовий процес головних японських військових злочинців відбувався з 03 травня 1946 р. по 12 листопада 1948 р. Вони судилися за скоєння тих самих (указаних у Статуті Трибуналу Нюрнберга) тяжких міжнародних злочинів. Суду були віддані 28 вищих посадовців країни, багато з яких

– вищі військові чини. Трибунал виніс вирок щодо 25 підсудних (7 було засуджено до смертної кари через повішення, 16 – до довічного позбавлення волі і двоє – до 20 й 7 років позбавлення волі) [4, с. 16].

Статути цих трибуналів справили величезний вплив на розвиток міжнародного права. Зокрема, принципи, закріплені в Статуті Нюрнберзького трибуналу й відображені в його вирокі, були визнані міжнародною спільнотою загальноновизнаними принципами міжнародного права (резолюція Генеральної Асамблеї ООН 95 (I) від 02 грудня 1946 р.) [2, с. 11-12].

Отже, саме Нюрнберзький трибунал закріпив основу для формування інституту міжнародної кримінальної відповідальності фізичної особи. Особливо важливим є те, що офіційний службовий статус особи (глави держави, уряду тощо) не звільняє її від кримінальної відповідальності.

Загальноновизнаною є норма вироку Нюрнберзького трибуналу від 01 жовтня 1946 р. щодо того, що злочини проти міжнародного права вчиняються людьми, а не абстрактними категоріями, лише шляхом покарання окремих осіб, які вчинили такі злочини, можуть бути виконані положення міжнародного права [6, с. 225-226].

Також у ст.7 Статуту Нюрнберзького трибуналу зазначається, що посадове становище підсудних, їх становище як глав держав чи чиновників різних урядових відомств не повинно розглядатися як підстава звільнення їх від відповідальності або пом'якшення покарання. Так було закріплено правило про нерозповсюдження імунітету на вищих посадових осіб держави в разі вчинення ними міжнародних злочинів [5].

Токійський трибунал приєднався до принципів Нюрнберзького трибуналу з усіх основних питань відповідальності членів уряду. Доказом цього є те, що під час Токійського процесу до кримінальної відповідальності було притягнуто 4 колишніх прем'єр-міністрів та одинадцять колишніх міністрів, проте так і не був покараний імператор Японії – Хірохіто [3, с. 724].

Незважаючи на всю значимість цих трибуналів, більшість західних юристів говорять про них як про процес переможців над переможеними, оскільки вони не були наділені компетенцією розглядати злочини, які скоїли держави антигітлерівської коаліції (наприклад, відомо, яку роль відіграли Англія та Франція в захопленні Гітлером Чехословаччини). Неможливо не згадати також про бомбардування Сполученими Штатами японських міст Хіросіми й Нагасакі, яке досі залишається єдиним випадком застосування ядерної зброї в історії людства. Під час Другої світової війни 06 серпня 1945 р. о 8.15 ранку бомбардувальником США В-29 “Enola Gay” було скинуто атомну бомбу “Little Boy” («Малюк») на Хіросіму. У результаті цього близько 140 000 людей загинули під час вибуху й померли протягом наступних місяців від ран і хвороб, які були спричинені радіацією. Трьома днями пізніше Сполучені Штати скинули ще одну атомну бомбу “Fat Man” («Товстун») на Нагасакі, якою було вбито близько 80 000 осіб. Причому все це відбувалось у період, коли 08 серпня 1945 р. представники союзних держав уклали Лондонську угоду, якою створювався військовий трибунал Нюрнберга. Проте США так ніхто за це й не покарав. Як бачимо, переможців не судять [7].

Тенденція до поступового розмивання чітких меж між міжнародними та неміжнародними збройними конфліктами призвела до того, що практично через півстоліття після Нюрнберзького та Токійського процесів знову виникла необхідність створення міжнародних кримінальних трибуналів у зв'язку з міжнародними злочинами, скоєними на території колишньої Югославії й у Руанді.

У результаті цього було створено два трибунали ad hoc:

- Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні на території колишньої

Югославії. Він був утворений на основі Резолюції № 827 Ради Безпеки ООН від 25 травня 1993 р., згідно з якою трибунал розмістився в м. Гаага (Нідерланди). Ініціатором цієї резолюції стала Франція.

- Міжнародний кримінальний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за геноцид та інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні на території Руанди, і громадян Руанди, відповідальних за геноцид та інші подібні порушення, скоєні на території сусідніх держав у період між 01 січня 1994 р. і 31 грудня 1994 р. Він був створений відповідно до резолюції Ради Безпеки ООН № 955 від 08 листопада 1994 року й завершив свою роботу 31 грудня 2015 року [4, с. 17].

Саме ці два трибунали здійснили подальше закріплення й розвиток положення про кримінальну відповідальність глав держав.

У цьому випадку міжнародні кримінальні трибунали були створені не шляхом укладення спеціальної міжнародної угоди, а на основі рішень Ради Безпеки ООН, які були мовчазливо визнані державами-членами цієї організації. Проте у зв'язку з тим, що в Статуті ООН ніде прямо не закріплено повноваження Ради Безпеки на створення такого судового органу, ці рішення часто піддаються критиці. Рада Безпеки ООН обґрунтувала створення трибуналів посиленням на главу VII Статуту ООН, де йдеться про її повноваження в разі загрози миру й актів агресії. Проте всі ці повноваження стосуються держав, а не індивідів. Отже, створення трибуналів засноване на широкому тлумаченні цього Статуту [2, с. 12-13].

Спочатку трибунали щодо Югославії та Руанди пропонувалося створити на основі укладення спеціального договору, як це було із Нюрнберзьким і Токійським трибуналами, проте від такої ідеї швидко відмовились, оскільки її реалізація забрала б багато часу та значення утворення трибуналів було б багато в чому втраченим.

Трибуналом, який і досі діє, є Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії. Його Статутом визначено, що підставою для залучення індивідів до кримінальної відповідальності є чотири види злочинів, які отримали загальну кваліфікацію «серйозні порушення міжнародного гуманітарного права». Під цим розуміються порушення Женевських конвенцій 1949 р. (ст.2 Статуту), законів і звичаїв війни (ст.3 Статуту), геноцид (ст.4 Статуту), а також інші злочини проти людяності (ст.5 Статуту) [1, с. 892].

Із 1993 р. Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії висунув обвинувачення 161 людині. Усі вони мали стосунок до операцій Югославської народної армії проти Хорватії (1991-1995 рр.), до війни в Боснії й Герцеговині (1992-1995) і подій у Косово. На цей момент 149 справ уже завершені: із 20 осіб обвинувачення були зняті в ході розслідування, 13 справ передано в національні суди, 2 – знаходяться на повторному розгляді, 80 осіб були засуджені, 18 – виправдані, а 16 – померли в Гаазі в ході розгляду справи, так і не дочекавшись свого вироку. Серед обвинувачених лише одна жінка – «сербська залізна леді» Біляна Плавшич (президент Республіки Сербської в 1996-1998 рр.). На початку 2000-х рр. вона була засуджена до 11 років позбавлення волі, проте вже у 2009 р. Б. Плавшич (у віці 79 років) була достроково звільнена за «хорошу поведінку», відбувши дві третіх свого строку ув'язнення (трохи більше семи років). Важливим є те, що з усіх засуджених лише 20 осіб визнали свою вину [8].

Доказом того, що за будь-який злочин проти людяності, воєнні злочини та за нехтування принципами міжнародного гуманітарного права реально притягнути до відповідальності незалежно від термінів вчинення таких діянь і статусу злочинця є те, що 24 березня 2016 р. Судовою палатою Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії було оголошено вирок для Радована Караджича. Він був політичним лідером боснійських сербів у часи війни в Боснії та Герцеговині (1992-1995 рр.) і першим президентом Республіки Сербської (від 17 грудня 1992 р. до 19 липня 1996 р.). Після Дейтонських угод 1996 р. Р. Караджич був вимушений піти у відставку і 13 років перебував у розшуку. Його було заарештовано у

2008 р. в Белграді, де він жив під ім'ям Драгана Дабича та займався медичною практикою. У жовтні 2009 р. Міжнародний кримінальний суд у справах колишньої Югославії остаточно відмовив йому в імунітеті. Саме Радован Караджич поряд із Ратком Младичем є найважливішим обвинуваченим, із яким мав справу цей трибунал після смерті Слободана Мілошевича. Радовану Караджичу було пред'явлено 11 пунктів звинувачень, що стосуються подій боснійської війни та охоплюють усі категорії міжнародних злочинів, щодо яких Трибунал має юрисдикцію (пункти обвинувачення 1-6 – геноцид, співучасть у геноциді, винищення, вбивство, умисне вбивство; пункт обвинувачення 7 – переслідування; пункти обвинувачення 8-9 – депортація та інші нелюдські діяння; пункт обвинувачення 10 – незаконне заподіяння терору щодо цивільного населення; пункт обвинувачення 11 – захоплення заручників). В опублікованому 24 березня 2016 р. рішенні (2 615 сторінок) судової палати Трибуналу Р. Караджича було визнано винним за 10 з 11 пунктів звинувачення: за одним із двох звинувачень у геноциді та за всіма іншими – у злочинах проти людяності й воєнних злочинах, зокрема вбивстві, переслідуванні, депортації та тероризуванні цивільного населення, а також узятті заручників. Міжнародний кримінальний трибунал щодо колишньої Югославії визначив відповідальність політичного лідера за численні злочини, безпосереднім виконавцем яких він не був, завдяки доктрині спільного злочинного наміру, запровадженій у міжнародне кримінальне право саме Трибуналом щодо колишньої Югославії. Ця доктрина передбачає, що кожен учасник колективного плану або політики несе індивідуальну відповідальність за злочини, вчинені відповідною групою в рамках цього спільного плану чи політики. Зокрема, Р. Караджичу було інкриміновано участь у чотирьох різних спільних злочинних намірах. Обвинувачення довело, що геноцид в Сребрениці (липень 1995 р.), а також напади на цивільне населення були частиною заздалегідь продуманого та організованого групою осіб плану з очищення від боснійського мусульманського й хорватського населення територій, що боснійські серби розглядали як свої. За висновком судової палати, провідна роль Р. Караджича в цих планах як їхнього ідеолога та організатора є повністю доведена. Серед інших ключових елементів обвинувачення – спільний злочинний намір, що полягав у безпосередній організації геноциду у формі масового вбивства мусульманських чоловіків і хлопчиків у Сребрениці, а також вигнання решти мусульманського населення із цієї місцевості [9].

Іншою підставою відповідальності Р. Караджича за геноцид у Сребрениці стала доктрина відповідальності начальника за дії своїх підлеглих. Ця доктрина є дуже важливою, оскільки жоден політичний лідер не може уникнути відповідальності, заявивши, що не знав про дії своїх підлеглих, хоча, з іншого боку, це положення є суперечливим, тому що підлеглі можуть учиняти протиправні дії на власний розсуд. Крім того, керівники не завжди мають змогу контролювати діяльність своїх підлеглих, особливо в умовах збройних конфліктів. Отже, це положення суперечить принципу особистої відповідальності за злочини.

Інші спільні злочинні наміри, за які Р. Караджича було визнано винним, полягали в осаді Сараєва, що супроводжувалася снайперськими та артилерійськими обстрілами цивільного населення цього міста з квітня 1992 р. по листопад 1995 р., а також у взятті в заручники персоналу ООН з метою примусити НАТО утриматися від ударів із повітря проти військових об'єктів боснійських сербів [9].

За звинуваченням у геноциді й 9 інших звинуваченнях Гаазький трибунал присудив Р. Караджичу 40 років ув'язнення, що, враховуючи його поважний вік (70 років), можна порівняти до найвищої міри покарання (довічне позбавлення волі).

Незважаючи на всі обвинувачення, серби досить прихильно ставляться до свого колишнього президента. Свідченням цього є те, що 20 березня наступник Р. Караджича на посаді очільника Республіки Сербської Мілорад Додік назвав іменем Радована Караджича студентський гуртожиток у м. Пале, де колись розташовувався уряд боснійських сербів [10].

Самі серби та Російська Федерація засуджують такий вирок Радовану Караджичу та й узагалі сам Міжнародний трибунал, вважаючи його явно антисербським. Міжнародний трибунал щодо колишньої Югославії не веде статистику щодо національності обвинувачених і засуджених, оскільки вважає, що люди знаходяться на лаві підсудних на основі доказів і показань свідків, а не у зв'язку з їх національністю. Однак, за підрахунками сербських експертів, серед тих, кому вже винесено вироки, серби становлять 66% (під трибунал потрапило практично все цивільне та військове керівництво Сербії), хорвати – приблизно 20%, боснійці та албанці – по 6%, македонці й чорногорці – по 1%. Гаазький трибунал неодноразово критикувався, особливо з боку Сербії та Росії, за свою необ'єктивність, яка проявляється в більш суворох вироках сербам, ніж хорватам, боснійським мусульманам і косовським албанцям. Так, усі 6 людей, які отримали довічне ув'язнення (максимальне покарання), – серби. Були в історії Міжнародного трибуналу випадки, коли сербські генерали, котрі були обвинувачені в проведенні воєнних операцій, які призвели до загибелі цивільного населення, отримували по 20–30 років ув'язнення кожний, а хорватські – були визнані невинними. У 2013 р. сербська сторона навела статистику, згідно з якою загальна кількість років, на які були засуджені серби, становила 855 років; хорвати – 188; мусульмани – 38,5; албанці – 13 [8].

Із різкою критикою Міжнародного трибуналу щодо колишньої Югославії виступили канадські юристи Д. Джейкобс і М. Мандель, які є авторами обвинувального акта проти країн НАТО. Саме вони вказували на необхідність притягнути керівників країн НАТО до відповідальності за військові злочини в ході агресивної війни проти Югославії, що є міжнародно-правовим злочином і порушує норми чинного міжнародного права, включаючи Статут ООН. Злочини НАТО щодо Югославії включають навмисне вбивство тисяч цивільних осіб Югославії й систематичне знищення цивільних об'єктів і навколишнього середовища. Проте прокурор Гаазького трибуналу Карла дель Понте відмовилась притягувати НАТО до відповідальності та проігнорувала цю пропозицію. Підтримує канадських юристів і представник Асоціації американських юристів при Європейській штаб-квартирі ООН у Женеві Алессандро Тейтельбойм. Він стверджує, що небажання прокурора Трибуналу щодо Югославії притягнути до відповідальності за воєнні злочини керівників країн НАТО є проявом подвійних стандартів у міжнародному праві. А. Тейтельбойм і його колеги передали в трибунал низку документів, які свідчать про масові вбивства мирних жителів силами НАТО, проте Карла дель Понте письмово заявила, що не бачить причин для початку розслідування [11].

Скоро Міжнародний трибунал для судового переслідування осіб, відповідальних за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права, скоєні на території колишньої Югославії, припинить своє існування, нам залишилось дочекатись лише вирок для Ратко Младича. Проте, відповідно до резолюції S/RES/1966 (2010), 22 грудня 2010 р. було створено Міжнародний залишковий механізм для кримінальних трибуналів, що стало важливим кроком у міжнародному кримінальному праві. Це своєрідний квазісудовий орган у рамках ООН, що володіє юрисдикцією, правами та обов'язками, а також функціями трибуналів щодо Югославії й Руанди. Основною фактичною метою діяльності цього механізму є судове переслідування обвинувачених за злочини, що належать до юрисдикції цих трибуналів, які переходять від правосуддя. Отже, тепер закриття трибуналу не означає, що злочинці, які ще повинні притягнутися до відповідальності, не понесуть належного покарання [12].

Створення й діяльність міжнародних трибуналів є важливим кроком у розвитку міжнародного кримінального права. Їх значення полягає також у тому, що вони створили основу для діяльності Міжнародного кримінального суду, який діє на постійній основі та володіє універсальною юрисдикцією відповідно до Римського Статуту від 17 липня 1998 р., який також закріплює принцип невідворотності покарання посадових осіб за міжнародні злочини. Так, у ст.27 цього Статуту зазначено, що посадове становище в жодному разі не звільняє особу від кримінальної відповідальності, а імунітети або спеціальні процесуальні

норми, які можуть бути пов'язані з посадовим становищем особи, чи згідно з національним, чи міжнародним правом, не повинні перешкоджати здійсненню судом його юрисдикції щодо такої особи. Це пояснюється тим, що недоторканність певної особи – це не її привілей, а явище, яке пов'язане з виконанням нею своїх обов'язків, своєрідна запорука їх виконання. Недоторканність не може розглядатися як гарантія безкарності особи [3, с. 725, 727].

Інститут міжнародно-правової відповідальності індивідів, зокрема посадових осіб, пройшов довгу історію формування та нормативно закріпився завдяки міжнародним кримінальним трибуналам, а також Статуту Міжнародного кримінального суду 1998 р. Сьогодні посадові особи не можуть посилалися на імунітет як обставину, що звільняє від міжнародно-правової відповідальності. Проте в цій сфері залишається низка проблем, оскільки нині носії реальної влади фактично можуть уникати відповідальності, адже органи міжнародної кримінальної юстиції фінансуються найвпливовішими країнами світу, що ставить їх у певну залежність від останніх.

ЛІТЕРАТУРА

1. Фесечко Л.І. Кримінальна відповідальність індивідів у міжнародному праві / Л.І. Фесечко // Форум права. – 2010. – № 4. – С. 888-894.
2. Заманов Г. Деятельность международных военных трибуналов : история и современность / Г. Заманов // Юриспруденція : теорія і практика. – 2009. – № 3. – С. 8-14.
3. Мохончук С.М. Деякі питання кримінальної відповідальності посадових осіб за скоєння злочинів проти миру і безпеки людства / С.М. Мохончук // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 721-728.
4. Філяніна Л.А. Міжнародна кримінальна відповідальність індивідів за злочини геноциду / Л.А. Філяніна, Ю.Р. Тарантюк // Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. – 2012. – № 1. – С. 11-20.
5. Статут Міжнародного військового трибуналу для суду і покарання головних військових злочинців європейських країн осі від 08.08.1945 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_201
6. Лихова С.Я. Порушення норм гуманітарного права (актуальні питання ратифікації Римського статуту) / С.Я. Лихова, Р.В. Швець // Актуальні проблеми вдосконалення чинного законодавства України. – 2014. – Вип. 36. – С. 225-236.
7. Бомби, що змінили світ : Хіросіма та Нагасакі 70 років потому [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tsn.ua/special-projects/hiroshima/>
8. Дела Международного трибунала по бывшей Югославии. Досье [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://tass.ru/info/2903695>
9. Гаазький вирок Радовану Караджичу : кілька уроків для України [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://ua.krymr.com/archive/newsuk/20160101/16928/16928.html?id=27635621>
10. Коментар : Вирок Караджичу – важлива віха для правосуддя [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.dw.com/uk/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD>
11. Николай фон Крейтор. Гаагский трибунал по Югославии подрывает международное право [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.angelfire.com/ne/komentar/ru/ru26.html>
12. Международный уголовный трибунал по Руанде завершил свою работу [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.angelfire.com/ne/komentar/ru/ru26.html>

REFERENCES

1. Fesechko, L.I. (2010), "Criminal responsibility of individuals in international law", *Forum prava*, no. 4, pp. 888-894.
2. Zamanov, H. (2009), "Activity of international military tribunals: history and contemporaneity", *Yurysprudentsiya : teoriya i praktyka*, no. 3, pp. 8-14.
3. Mokhonchuk, S.M. (2013), "Some issues of criminal responsibility of officials for crimes against peace and security of mankind", *Forum prava*, no. 1, pp. 721-728.
4. Filyanina, L.A. and Tarantuk, Yu.R. (2012), "International criminal responsibility of individuals for crimes of genocide", *Naukovyi visnyk Dnepropetrovsk state university of internal affairs*, no. 1, pp. 11-20.
5. "Statute of International Military Tribunal for prosecution and punishment of the major war criminals of the European Axis on 08.08.1945", available at : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/998_201
6. Lykhova, S.Ya. and Shvets, R.V. (2014), "Contempt of the humanitarian law (actual problems of ratification of the Rome Statute)", *Aktualni problemy vdoskonalennya chynnoho zakonodavstva Ukrainy*, Iss. 36, pp. 225-236.
7. "The bombs that changed the world : Hiroshima and Nagasaki, 70 years later", available at : <http://tsn.ua/special-projects/hiroshima/>
8. "The cases of the International Criminal Tribunal for the former Yugoslavia. Dossier", available at : <http://tass.ru/info/2903695>
9. "The Hague's judgment for Radovan Karadzic : a few lessons for Ukraine", available at : <http://ua.krymr.com/archive/newsuk/20160101/16928/16928.html?id=27635621>
10. "Commentary : judgment for Karadzic – an important milestone for justice", available at : <http://www.dw.com/uk/%D0%BA%D0%BE%D0%BC%D0%B5%D0%BD>
11. "Nikolaj von Kreitor. The Hague Tribunal for Yugoslavia undermines the international law", available at : <http://www.angelfire.com/ne/komentar/ru/ru26.html>
12. "International Criminal Tribunal for Rwanda has completed the work", available at : <http://www.angelfire.com/ne/komentar/ru/ru26.html>